

ЉУБИША ДЕСПОТОВИЋ

СИСТЕМСКИ АУТОШОВИНИЗАМ И ПРОЦЕСИ ЦИВИЛИЗАЦИЈСКЕ КОНВЕРЗИЈЕ

„Наша велика осећајност, подгревана дугим страдањем,
била је веома неподесна за једну реалну политику.”

Слободан Јовановић

САЖЕТАК: У раду ћемо се бавити системским облицима аутошовинизма код Срба, фазама његовог системског наметања и политичким идеологијама које су иза њега стајале. Такође, дефинисаћемо услове који су испостављани за његово усвајање, али и манифестним облицима његовог препознавања. А у завршној фази рада обрадићемо и геополитичке аспекте његовог деловања у контексту покушаја тзв. цивилизацијске конверзије особито у актуелној фази евроатланских интеграција Србије, и моделу растројене државе као њеном крајњем исходу.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: системски аутошовинизам, космополитизам, идеологије, цивилизацијска конверзија, растројена држава.

За потребе овог рада, *системски аутошовинизам* ћемо одредити као патолошку политички индуковану социјалну појаву иза које је, у различитим фазама модерне политичке историје Срба, стајала званична државна политика тадашњих политичких елита, која је имала велику подршку доброг дела национално одрођене српске интелигенције. Свака од поменутих елита вођена је својим интересима, али у укупном збиру веома погубна по друштвени, економски, политички и културни развој српског друштва. Системски аутошовинизам, иако инспирисан и индукован различитим политичким интересима и идеологијама, увек је имао *неколико важних и карактеристичних обележја*. Као прво, значајно је *појављивао*

одрицање од српског сџановишћиа, од политике у којој би примарни били српски национални интереси и давање апсолутног преимућства интересима регионалних и глобалних сила, односно њихових сателита на терену. Као друго, системски аутошовинизам се испољавао кроз политику одусџајања од очувања и развоја српске државносћии, и окупљања Срба у један српски државно-правни оквир. Као треће, одусџајање од идеје српске сувереносћии и економског развоја. Као четврто, одусџајање од српске демографске обнове. Као пето, одусџајање од консолидације српског националног идеишћииеија и инијеграмне српске културне йолишћиике. Као шесто, одусџајање од насущне йолишћиике одбране српсџива како на йросћиторима маишћиице Србије, иако и у осџаишћиику српских земаља које су остале изван њених државних граница.

Ми смо идентификовали неколико фаза његовог системског наметања и деловања, иза којег су стајали други и другачији идеолошко-политички интереси, али свакако једнако малигни према српској националној идеји. У свакој од ових фаза јасно се може идентификовати *неколико бишћиних циљева, односно услова* за такву политику. Прво, *одусџајање од српске државносћии*, њену државноправну девастацију или свођење на ниво сурогат-државности, а самим тим и на територијално сажимање српства. Друго, *ћуишање о раишћином геноциду али и мирнодојским злочинима* тзв. браће као и њихових иностраних господара. Треће, пристајање на *економски геноцид*, успорени развој и сигуран пут у сиромаштво и егзистенцијалну оскудицу. Четврто, *демографско сажирање српсџива*, наметање западних стилова живота и бројних облика социјалне патологије који са њим долазе у пакет-аранжману. Пето, *демоншажа безбедносних сџистема и сџистема одбране*, као битног услова успостављања ефикасне иностране контроле над земљом и грађанима уз срамно саслуживање српских олош-елита. И на крају, *йрисиџајање на културни геноцид*, декомпозицију националног идентитета, традиције, и отимање језика. „На делу је културни геноцид, а 'самомрзећи Срби' спроводе превредновање културних вредности, стварање новог народа и новог менталитета, који нема ништа заједничко са српским.”¹

*Сисћемски аушћошовинизам у окриљу
Краљевине Југославије*

Права фаза јасно дефинисаног системског аутошовинизма код Срба почиње интензивним процесима наметања *йолишћиичке*

¹ Милан Дамјанац, *Самомрзећи Срби*, Центар академске речи, Шабац 2015, 110.

идеологије југословенства, која је у разним државноправним оквирима егзистирала најпре у Краљевини Југославији, а касније, редефинисана и зачињена „комунистичким аромама”, и у Титовој Југославији. У обе ове варијанте југословенски идентитет грађен је средствима снажног идеолошког инжењеринга иза којег је стајала држава и покушајима стварања нове синтетичке нације у Краљевини. И поред много заједничких именитеља, разлике нису биле мале. У Краљевини је пројекат тзв. *интегралног југословенства* подразумевао културно-политички концепт заснован на извесним језичко-културолошким и органицистички схваћеним сродним особеностима тзв. троименог народа, који ће након фазе заједничког фузионисања постати једна југословенска, напомињемо синтетичка нација. У Брозовом случају то је био сурови комунистички диктат, преточен у паролу о *брајнстиву и јединству*, који је требало да снагом свог идеолошког ауторитета и личне власти прикрије и покрије све злочине наводне браће према српском народу у току Другог светског рата, и обезбеди контролисану фазу консолидације комунистичког режима без већих националних трзавица и трвења.

У државноправним оквирима Краљевине СХС, односно касније Краљевине Југославије и Брозове Југославије, отпочели су процеси наметања идеологије југословенства. „Управо је употреба ових идеологија одиграла улогу оног чиниоца који је требало да неутралише и – постепено – поништи сваку замисао о српском становишту. Тако је било од самог настанка југословенске државе.”² Стварање нове југословенске нације гурала је српска политичка елита, штедро помагана од стране српске интелектуалне елите. Концепт нове синтетичке нације, који је био државни пројекат и покушај стварног уједињења, одбијали су да прихвате хрватски и словеначки политичари, као и интелектуалци. Сматрали су југословенску државу привременом политичком творевином, у чијем је окриљу олакшана фаза стварања и консолидације њихових синтетичких националних идентитета, а не југословенског који им се нудио, уз јасно дефинисан став да Југославију треба по сваку цену разбити већ првом приликом, а услови за то су се стекли на самом почетку Другог светског рата нападом на земљу и суровом шестоаприлском бомбардовању Београда.

Већина виђенијих српских интелектуалаца отворено је и готово ентузијастички подржала дефинисани концепт интегралног југословенства, наивно верујући да је остварив, и да зарад новог

² Мило Ломпар, „Мисао о српском становишту”, *Ка српском становишту*, зборник, Евројунти, Београд 2014, 171.

државног и политичког јединства може бити жртвован како српски државни оквир, тако и национални идентитет. Како истиче Зоран Аврамовић, као да су Срби били слепи за уочавање разлика између политичких идеала и стварног политичког живота. Листом су подржавали краљев концепт интегралног југословенства. Владимир Ћоровић, Александар Белић, Станислав Винавер, Драгиша Васић, Бранислав Нушић, Иво Андрић, Исидора Секулић, Милан Грол, Сима Пандуровић, Петар Коњовић, Јован Цвијић, Јован Дучић, Николај Велимировић и многи други српски виђени интелектуалци подржавали су овај пројекат. Наравно да они нису били тзв. самомрзећи Срби, далеко од тога, али су политички наивно и крајње добронамерно подржавали политику која је имала погубне последице по српски народ и државу. „Између два светска рата, међу српским интелектуалцима тешко је наћи име са јасним просрпским становиштем. Југословенство је било врховна политичка и културна вредност. С једне стране, уздизали су југословенство, а с друге, критиковали истицање српства, односно истискивали српско име.”³ Аврамовић овакав политички и системски аутошовинизам оцењује као „необјашњиви српски политички мазохизам”. Али га зато Милош Црњански профетски најављује као нови српски национални и демографски слом, настао као последица оваквог националног слепила и наивности српске националне елите између два рата.

Црњански пише: „Словенци хоће да буду засебан свет који нас (Србе) критикују; Хрвати оперишу захтевима за сепаратизмом. Време је”, констатује Црњански, „да се Срби окрену властитим интересима, са реалним гледиштима, а не осећајним и надземаљским. Иначе, трајаће и даље ова досадна комедија и завршиће се још једном као српска трагедија.” Милош Црњански ово пише 1934, а само седам година касније дошло је до те српске трагедије у Независној држави Хрватској.⁴

Али – да додамо – и на развалинама целог простора бивше југословенске државе.

Нимало случајно, он је био злокобна комбинација политичких интереса династије Карађорђевића, али и геополитичких интереса сила Антанте и Ватикана, којима је Краљевина СХС требало да послужи као санитарни кордон према „совјетској опасности”, али и да баражира евентуални повратак Немачке ка њеним сталним

³ Зоран Аврамовић, *Родољубци и родомрсици*, Службени гласник, Београд 2013, 188.

⁴ Исто, 189.

геополитичким тежњама искорака према средоземљу и Блиском истоку.

Није се згорег на овом месту присетити и упозоравајућих речи прослављеног војводе Живојина Мишића, који је војнички прецизно, политички реално а очински саветодавно упозорио регента Александра Карађорђевића, а преко њега и цео политички врх Србије, да не улазе у ту политичку авантуру и државну погибел која је већ у старту „мирисала” на издају и трагедију, а након повратка са политичке мисије на коју га је послао регент лично да извести какво је стање и расположење на терену тадашње Хрватске. „Из свега што сам чуо и видео, ја сам дубоко зажалио што смо се ми на силу Бога обмањивали некаквом идејом братства и заједнице. Готово они сви једно мисле, то је свет за себе, ма са каквим предлогом да се појавиш, ствар је пропала. Ништа се неће моћи учинити. То нису људи на чију се реч можеш ослонити. (...) Ја сам са тим начисто. (...) Дати им државу, независну самоуправну па нека ломе главу како знају. (...) Границе ће бити тамо где их ми повучемо. А ми ћемо их повући не онде где наше амбиције избијају на површину, него онде где историја и етнографија кажу: где кажу језик и обичаји, традиција, и где се сам народ по слободној вољи определи, па ће то право бити и Богу драго.” На опаску регента да би то Италијани једва прихватили, Мишић је одговорио: „Нека им је са срећом. Нека се они Хрватима усреће. Ја сам дубоко уверен да се ми њима нећемо усрећити. То су људи одреда прозирни као чаша, незајажљиви, и у толикој мери лажни и дволични да сумњам да на кугли земаљској има већих подлаца, превараната и саможивих људи. Незаборавете Велико Височанство моје речи. Ако овако не поступите сигурно да ћете се љуто кајати.”⁵ Како истиче Радослав Гађиновић, краљ Александар није доживео прилику за своје кајање јер је био брутално ликвидан управо од злочиначке руке експонената оних политичких снага на чије јединство је некритички рачунао и наивно им веровао.

*Системски аутошовинизам у конјекстиу
Брозове Југославије*

Ако је у Краљевини Југославији био на делу идеолошки пројекат стварања југословенске синтетичке нације, у Брозовој Југославији се инсистирало да се под идеолошком формулом братства и јединства доврши другачији пројекат стварања више нових син-

⁵ Радослав Гађиновић, *Насиље над Србима у 20 веку*, Евробук, Београд 2017, 593.

тетичких нација, пре свега Хрвата, Црногораца, Македонаца и Муслимана. Радило се о добро осмишљеном наставку програма *џеойолиџике иденџиџиџеџа*, који је смерао да од закаснелих националних пројеката фомирања синтетичких нација као делова регионалних идентитета, а у историјском контексту двеју југословенских држава, коначно у другој половини двадесетог века конституише свој нови синтетички национални идентитет, и изгради националну државу коју нису имали претходних хиљаду година. То би извршили отмањем што више националних територија Срба у контексту комунистичке државе, јер су нове границе социјалистичких република повлачене волунтаристички, али свакако на штету вековних српски националних територија.⁶ Наручу овако конципираног пројекта *џиџиџоизма* ишла је претходно већ дефинисана политика коју је Коминтерна водила још од Дрезденског конгреса, а која је подразумевала борбу против наводног српског хегемонизма. Доласком на власт Титових комуниста, таква по српске националне интересе деструктивна и погубна политика тражила је активну и бескомпромисну сарадњу српских аутошовиниста чланова КПЈ, који су интересима Титовог режима и комунистичке партије претпостављали ама баш сваки интерес српске државе и народа. Просто су се утркивали у затомљавању ма и најмањег покушаја испољавања српског идентитета или тражења права за српски народ у окриљу титоизма.

Политика титоизма, систематски спровођена и широко прихваћена од стране српских аутошовиниста-комуниста, оставила је катастрофалне последице по српски народ и државу, како у минулом периоду, тако и у деценијама које су пред нама. Описану политику комунистичке номенклатуре спроводили су а и данас спроводе нове генерације њихових наследника.⁷ Мило Ломпар је *џиџиџоизам* одредио као спој три битна антидемократска и анти-српска чиниоца: „Недемократско стање, противсрпско кретање и привид слободе.” „Титоизам је наметнуо концепт федерализовања српског народа кроз диктатуру, а то је водило дезинтеграцији српске нације. Чињеница је да су под титоизмом створена три нова народа, четири нове државе и две квазидржаве у републици Србији. То је оно НОВО што није постојало у Краљевини СХС.”⁸

Већ на самом почетку стварања ФНРЈ, српски комунисти су исказали сав малигни потенцијал системског аутошовинизма.

⁶ Шире види у: Љубиша Деспотовић, *Глобализација и џеойолиџике иденџиџеџа*, Каирос, Сремски Карловци 2017, 124.

⁷ Види књигу: Зоран Петровић Пирођанац, *Nomenclatura Serbica 1982–2015*, Институт за политичке студије, Београд 2015.

⁸ З. Аврамовић, нав. дело, 207.

Пристали су да се СР Србија конституише као последња у низу тадашњих социјалистичких република, федерализована и државно дисфункционална. Србима избеглим од злочина арбанашких балиста и фашиста са Косова и Метохије забрањен је повратак на властита огњишта, а у Србији је завладао процес интензивне титоистичке пропаганде и прогона. Одмах након уласка у Београд, од стране Броза, организована су хапшења и злочини. А настављено је са систематским затирањем српске грађанске класе и сваког облика српске националне свести. Тек ће новија историографска истраживања заснована на релевантним и често добро скриваним документима показати прави карактер и степен наводне укорености комунистичког покрета у Србији. Насупрот широко распрострањеном уверењу, које је било последица снажне партијске пропаганде и потребе накнадног политичког утемељења Брозовог режима у српском друштву, показало се да је број партизанских јединица током целог рата у Србији био више него скроман, готово симболичан, као и број комуниста припадника партије. То се особито јасно показало у времену Брозове припреме подршке за улазак совјетских трупа у Србију и након ослобођења Београда, када је Тито покушавао да укорени свој режим власти у Србији.⁹

Зоран Аврамовић је у праву када на трагу Добрице Ћосића тврди и доказује да је комунизам у једном делу српског друштва, а нарочито интелигенције, уведен корупцијом и каријеризмом великог броја њених припадника. „Добар део домаће интелигенције, корумпиран лаким каријерама и бирократским привилегијама, лагодно је живео, огрезао у подаништву и конформизму. (...) Од Ђиласа до Латинке Перовић одвијало се такмичење у вербалном и кривичном кажњавању подигнутих српских глава, све у име одбране југословенства и комунизма.”¹⁰

⁹ За илустрацију ево неколико важних података о стању комунистичког покрета у Србији. У извештају од 15. августа 1944. године упућеног Титовом Централном комитету на Вису стоји: „Стање у нашим партијским и народноослободилачким организацијама је врло слабо. Горе је него што је било прошле године. Садашња руководства су млада, неискусна и често састављена од неспособних људи. Она често нису у стању да пренесу и обичну нашу директиву, а још мање да је остваре...” Тада је у централној Србији укупно било 890 партизана: 75 у околини Пожаревца, 25 у чачанском крају, 70 у Тимочкој крајини, 40 у нишком округу, 430 на југу Србије, у Ваљевском одреду 40, Шумадији 70, на Космају 60 и у крушевачкој области 80. И углавном су били „слабо војнички обучени”. Ови подаци на прилично јасан начин показују да је утицај Титових комуниста и његов лично у Србији био више него симболичан. Он ће накнадним партијским фалсификатима бити приказан као велики, и наводно општеприхваћен од српског народа. Види: Перо Симић, *Тито, њајна века*, Службени гласник – Новости, Београд 2009, 170.

¹⁰ З. Аврамовић, нав. дело, 206–208.

Цивилизацијска конверзија и системски аутошовинизам

У модерној српској политичкој историји, нарочито од почетка двадесетог века, трајао је један тежак, мучан и трагичан процес, који у великој мери објашњава геополитичке разлоге српског по-срнућа и стагнације, који је био споља индукован, изнутра прихваћен и наметан кроз процесе инфилтрације страних интереса у српску политику и друштво. Тај процес је штедро подржан од стране већег дела српске политичке елите и интелигенције, правдан и покриван потребом цивилизацијског развоја Србије која би пратила и копирала западноевропске узоре. Управо су домаће снаге усмеравале системски аутошовинизам да делује у правцу тзв. цивилизацијске конверзије. Ови процеси ни данас не губе на темпу и интензитету, напротив, тек сада су се захуктали и маскирају се наводним потребама земље за евроатлантским интеграцијама. Наиме, ради се о *процесу покушаја сировођења цивилизацијске конверзије*, који владајући делови српске политичке елите и интелигенције по налогу споља врше више од једног века. Под окриљем оправданих потреба за политичком и свеукупном модернизацијом Србије, као кукавичје јаје подметало се *питање цивилизацијске конверзије Срба и Србије у западни цивилизацијски круг*.¹¹ „Но овде се поставља следеће важно питање, да ли су ови најжалост недовршени процеси политичке и друштвене модернизације Србије (јер је српска 'политичка елита' у више наврата у 20. веку уз подршку страних утицаја, разграђивала тешко стечену државност, независност и укупан достигнути степен развоја државе), истовремено значили и њено културолошко и конфесионално преобраћење и прелазак из једног цивилизацијског круга у други? И ако јесте, да ли је такав радикалан заокрет заиста био неопходан, јер објективна потреба за модернизацијом Србије није морала нужно да значи и промену њеног цивилизацијског кода и православног идентитета. Уосталом, он је већ хиљаду година хришћански у и том сегменту није био у великом несагласју са остатком Европе.” Дакле, извесне разлике у цивилизацијском коду-идентитету нису биле пресудне, чак и када се у обзир узму конфесионалне специфичности унутар хришћанства и различити интереси који из њих произилазе. Суштинска „разлика” по нама стога не долази из поља европске цивилизацијске припадности и хришћанског идентитета (она је историјски генерисана највише на догматском и конфесио-

¹¹ Шире видети у: Љубиша Деспотовић, *Српска политичка модерна*, Стилос, Нови Сад 2008.

налном плану, дакле превасходно је еклисиолошког карактера), већ из круга *ексклузивних ђеололићичких и сјољнойолићичких инићереса* појединих западних империја (Велика Британија, Француска, Немачка и САД). У актуелном случају то је Европска унија, као типичан пројекат САД и атлантизма, преко кога они уз помоћ НАТО-а ефикасно контролишу и усмеравају своје наводне европске партнере и савезнике. Они вешто користе историјски настале специфичности унутар хришћанског цивилизацијског круга Европе, да би га поделили по линији конфесионалне припадности, где се на једном крају нашла римокатоличка и протестантска Европа, а на другом православни хришћани.¹²

За све то време, вазалне олош-елите у Србији, маскиране привидима модернизације земље, некритички и неселективно су настојале да је насилно *йозајадњаће*, зарад интереса својих спољних ментора, али и сопствене политичке и финансијске користи. Нису се обазирали на сурову историјску чињеницу да на тзв. Западу никада до сада у последња два века српске *евросјрадије* није постојала истинска намера да је интегришу у свој културолошки, економски и политички поредак, ма шта он у појединим периодима модерне политичке историје конкретни значео.¹³

Као последица овако вођене политике у једном делу српског народа дошло је до интериоризације политичког страха, то јест поунутривања осећања унутрашње окупације земље, индукване страхом и интензивном медијском манипулацијом.

Тако западне силе које ми називамо „западни пријатељи” престају да буду спољашњи регулатор понашања који кажњава и постају унутрашњи регулатор понашања. Они се сада налазе унутар

¹² „Почињући на северу, она иде дуж онога што су сада границе између Финске и Русије и балтичких држава (Естоније, Летоније и Литваније) и Русије, кроз западну Белорусију, Украјину, раздвајајући унијате од православног истока, Румунију између Трансилваније са њеним католичким мађарским становништвом и остатком земље и претходну Југославију дуж границе која раздваја Словенију и Хрватску од осталих република. Наравно, на Балкану ова граница се подудара са историјском поделом између Аустроугарског и Отоманског царства. То је културна граница Европе и у постхладноратовском свету то је, такође, политичка и економска граница Европе и Запада”, Семјуел Хантингтон, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица 1998, 176.

¹³ Љубиша Деспотовић, „Дуго путовање у Јевропу”, Хантингтонов модел растројене државе – случај Србије”, *Глобализација и елокализација*, међународни тематски зборник, Српско социолошко друштво – Институт за политичке студије – Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Београд – Косовска Митровица 2017, 244–253.

нас, те ми сами вршимо улогу окупатора – не треба нам да окупатор буде физички присутан.¹⁴

Упркос једновековном упирању и залагању српских олош-ели-та да изврше цивилизацијску конверзију, на сву срећу, показало се, захваљујући упорном отпору српског народа и једног дела патриотских интелектуалаца, да је посао цивилизацијске конверзије залудан и неуспешан. О томе директно сведоче и наводи самог Семјуела Хантингтона, који нескривено поручује следеће:

Политичке вође испуњене арогантним поносом које мисле да могу фундаментално да преобликују културу својих друштава, осуђене су на неуспех. Мада могу да уведу елементе западне културе, они нису у стању да трајно потисну или елиминишу најважније елементе својих домаћих култура. Обрнуто, када је западни вирус једном унесен у друго друштво, тешко га је избацити. Вирус је отпоран, али није фаталан; пацијент преживљава, али никада није као што је био. Политичке вође могу да праве историју, али не могу да јој утекну. Они стварају поцепане земље; они не стварају западна друштва. Они инфицирају своју земљу *културном схизофренијом* која постаје њена стална карактеристика.¹⁵

Дакле, Србија у најбољем случају може да постане *йравославни ауџсајдер* у западном цивилизацијском и геополитичком кругу, ако једнога дана буде примљена у окриље занемоћале Европске уније. Једнако бескорисно и штетно по сопствене националне интересе, као што су то, уосталом већ постале Грчка, Кипар, Румунија и Бугарска, на пример. И како то креативно и духовито рече један наш драмски писац, Србија ће на свом „дугом путовању у Јевропу,” хантингтоновским речником речено, постати поцепана и растројена држава, трагично подељена и у дугорочном несагласју са својим националним интересима.

Закључак

Системски ауџошовинизам постао је владајућа политичка матрица деловања национално одрођених српских елита која је временом мењала идеолошке системе моћи, прилагођавајући се тренутним конкретно историјским и државноправним оквирима. Форсирана од стране српске политичке елите и њених интелек-

¹⁴ М. Дамјанац, нав. дело, 102.

¹⁵ С. Хантингтон, нав. дело, 172.

туалних трабаната који су вођени свако својим интересима и разлозима, систематски су деструисали српске националне интересе, ево већ више од једног века. Нажалост, како некада, тако и данас. Дакле, овде није било речи о аутошовинистичким испадима појединаца који су нездовољни својим личним положајем у систему власти и владајућих културних образаца отпочињали са ружењем властитог народа, а био је немали број и таквих примера, *већ о системском, њолиничком пројекту*, који се прилагођавао постојећим владајућим идеолошким обрасцима, прво *интегралном југословенству*, онда *џинџоизму*, а данас *глобализму*, наносећи несагледиву штету свеукупним интересима свога народа, његове државне творевине и културе. Надамо се да ће у будућности појачаним деловањем патриотски одговорних интелектуалаца и упркос бројним искушењима очуваном духу српства код већег дела српског народа коначно сазрети свест о потреби ревитализације *српског ситановицића* и његове укупне државно-идентитетске обнове.

Др Љубиша М. Деспотовић
Научни саветник
Институт за политичке студије Београд
despotlj@stcable.net